

Anotācija

Likumprojektam “Par 2022. gada 16. jūnija likuma “Par padomju un nacistisko režīmu slavinošu objektu eksponēšanas aizliegumu un to demontāžu Latvijas Republikas teritorijā”

1) Tiesību akta projekta izstrādes nepieciešamība

1.Pamatojums

1994. gada 30. aprīļa Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības vienošanās par Latvijas Republikas teritorijā dzīvojošo Krievijas Federācijas militāro pensionāru un viņu ģimenes locekļu sociālo aizsardzību (turpmāk – vienošanās) 13. pants: “*Saskaņā ar starptautisko praksi Latvijas Puse nodrošina memoriālo būvju un karavīru masu apbedījuma vietu sakopšanu, labiekārtošanu un saglabāšanu Latvijas Republikas teritorijā, kā arī neliek Šķēršļus mirušo militāro pensionāru un viņu ģimenes locekļu apglabāšanai un apbedīšanas rituālu veikšanai. Tādā pašā veidā Krievijas Puse nodrošina memoriālo būvju un latviešu, līvu un Latvijas pilsoņu, kuri gājuši bojā karu un represiju rezultātā Krievijas Federācijas teritorijā, apbedījuma vietu sakopšanu.*”

1994. gada 24. novembra likuma Par 1994.gada 30.aprīlī Maskavā parakstītajiem Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgumiem

1. pants: “1994. gada 30. aprīlī Maskavā parakstītie dokumenti:

- 1) *Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas līgums par Krievijas Federācijas Bruņoto spēku pilnīgas izvešanas no Latvijas Republikas teritorijas nosacījumiem, termiņiem un kārtību un to tiesisko stāvokli izvešanas laikā (turpmāk — Līgums);*
- 2) *Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas vienošanās par Skrundas radiolokācijas stacijas tiesisko statusu tās pagaidu funkcionēšanas un demontāžas laikā;*
- 3) *Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības vienošanās par Latvijas Republikas teritorijā dzīvojošo Krievijas Federācijas militāro pensionāru un viņu ģimenes locekļu sociālo aizsardzību (turpmāk — Vienošanās);*
- 4) *Protokols pie Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības vienošanās par Latvijas Republikas teritorijā dzīvojošo Krievijas Federācijas militāro pensionāru un viņu ģimenes locekļu sociālo aizsardzību — ar šo likumu tiek pieņemti un apstiprināti.”*

7. pants: “Šā likuma 1. panta 3. punktā minētās Vienošanās 13. panta darbība tiek apturēta no 2022. gada 16. maija līdz brīdim, kad Krievijas Federācija izbeidz starptautisko tiesību pārkāpumus attiecībā uz Ukrainu, tajā skaitā izved savus bruņotos spēkus no Ukrainas teritorijas un pilnībā atjauno Ukrainas teritoriālo integritāti un

suverenitāti atbilstoši starptautisko tiesību prasībām, un pilnībā atlīdzina Ukrainai par izdarītajiem starptautisko tiesību pārkāpumiem."

No tā izriet, ka Latvijas Republika ir apņēmusies, atbilstoši pasaulē pieņemtai starptautiskai praksei, nodrošināt memoriālo būvju sakopšanu, labiekārtošanu un saglabāšanu. Šī panta darbība ir apturēta uz laiku un tiks atjaunota pēc noteikto nosacījumu iestāšanās. Ja Latvijas Republika ir apņēmusies rīkoties atbilstoši starptautiskajām tiesību normām un pat tās atturēšanās no kādām darbībām šajā sakarā ir aprobežota ar konkrētiem nosacījumiem un nedrīkst radīt neatgriezeniskas sekas, kuras pēc minēto nosacījumu iestāšanās varētu traktēt kā Latvijas Republikas tīšu uzņemto saistību pārkāpumu.

2021. gada 16. decembrī ANO Ģenerālasamblejas rezolūcijas “Cīņa ar nacisma heroizāciju, neonacismu un citiem prakses veidiem, kas veicina mūsdienu rasisma formu eskalāciju, rasu diskrimināciju, ksenofobiju un ar tiem saistīto neiecietību”

(<https://digitallibrary.un.org/record/3954148?ln=en>) **15. pants:** “*pauž dziļas bažas par pieaugušo mēģinājumu un gadījumu skaitu, kuru mērķis ir apgānīt vai nojaukt pieminekļus, kas uzstādīti piemiņai tiem, kas cīnījās pret nacismu Otrā pasaules kara laikā, kā arī nelikumīgi ekshumēt vai izvest šādu personu mirstīgās atliekas, un šajā sakarā mudina valstis pilnībā izpildīt savas attiecīgās saistības, cita starpā saskaņā ar 1949. gada Ženēvas konvenciju I papildprotokola 34. pantu.*”

17. pants: “*atzinīgi vērtē dalībvalstu centienus saglabāt vēsturisko patiesību, tostarp būvējot un saglabājot tiem veltītus pieminekļus un memoriālus kas cīnījās antihitleriskās koalīcijas rindās.*”

29. pants: “*pauž nopietnas bažas par mēģinājumiem aizliegt likumdošanas procesā līmenī, simbolus, kas valstīs saistīti ar uzvaru pār nacismu.*”

Jāatzīmē, ka par šo rezolūciju nobalsoja 130 valstis, atturējās 49 valsts (tajā skaitā Latvija), bet pret nobalsoja ASV un Ukraina. No minētā izriet, ka absolūtais vairākums starptautiskas sabiedrības uzskata par nepieciešamu saglabāt esošus pieminekļus, kas saistīti ar cīņu pret nacismu, kā arī cienīt un izpildīt valstu starptautiskās saistības.

1994. gada 19. maija Likuma Par pašvaldībām 8. pants: “*Ar likumu pašvaldībām var uzdot pildīt autonomās funkcijas, kas nav paredzētas šajā likumā, vienlaikus attiecīgajā likumā nosakot papildu finansēšanas avotus, ja funkciju izpilde saistīta ar izdevumu palielināšanos. Šajā pantā minēto funkciju izpildi organizē un par to atbild pašvaldības.*”

No minētā izriet, ka uzdodot pašvaldībai jaunas funkcijas, uzreiz ir jāparedz finansēšanas avots šo funkciju izpildei.

2.Pašreizēja situācija un problēmas, kuru risināšanai tiesību akta projekts izstrādāts, tiesiskā regulējuma mērķis un būtība

2022. gada 16. jūnijā Saeimā tika pieņemts likums “Par padomju un nacistisko režīmu slavinošu objektu eksponēšanas aizliegumu un to demontāžu Latvijas Republikas teritorijā” (turpmāk – likums). Likuma radītās problēmas, kuru risināšanai izstrādāts likumprojekts:

1. Likums pieņemts brīdī, kad Latvijas Republika uz laiku ir apturējusi savu pienākumu veikšanu saistībā ar memoriālo būvju sakopšanas, labiekārtošanas un saglabāšanas nodrošināšanu. Tomēr fakts, ka Latvijas Republika ir nolēmusi uz laiku atturēties no kādām saglabāšanas un uzkopšanas darbībām, nedod tiesības veikt tīšas darbības minēto memoriālo būvju iznīcināšanai. Starptautiskajā praksē memoriālo būvju nojaukšana bieži tiek uzskatīta par vandālismu un nosodīta, bet attiecībā uz memoriāliem, kas saistīti ar cīņu pret nacismu, pastāv īpašie norādījumi par to nojaukšanas nepieļaujamību.

2. Pašreizējā ekonomiskās krīzes situācijā valstij kopumā un pašvaldībām tajā skaitā, ir svarīgi atturēties no liekiem izdevumiem, maksimāli izlietojot budžetā pieejamos līdzekļus Latvijas sabiedrības aktuālākajām vajadzībām. Likums paredz pienākumu pašvaldībām steidzami, vēl 2022.gada laikā, atrast un ieguldīt līdzekļus vairāku memoriālo būvju demontāžā un iznīcināšanā, bet neparedz finansējuma avotus šo funkciju izpildei. Kaut arī ar likumu ir noteikts, ka puse no šiem izdevumiem tiks segta no valsts līdzekļiem, tomēr šo izdevumu atlīdzināšanas laiks nav noteikts, bet tiesības uz attiecīgās kompensācijas pieteikšanu ir terminētas, kas var radīt situāciju, ka pašvaldības kompensāciju nesaņems un visi šie ārkārtas izdevumi jāsedz būs tikai pašām pašvaldībām.

3. Memoriālo būvju demontāža ir neatgriezenisks process un pat tā daļēja veikšana nozīmē šo būvju izpostīšanu. Jau šo darbību uzsākšana var izsaukt Latvijas nosodījumu starptautiskajā arēnā, bet laikā, kad Latvijas Republikas starptautisko saistību izpilde pēc 1994. gada 30. aprīlī Maskavā noslēgtās vienošanās tiks atjaunota, Latvijai var iestāties ievērojamas tiesiskas un finansiālas negatīvas sekas šo darbību sakarā.

4. Memoriālu nojaukšanai ir noteikti tik īsi termiņi, ka pašvaldības nespēj paveikt to mākslinieciskās vērtības noteikšanu, kas draud arī ar mākslinieciski vērtīgo elementu neatgriezenisko zudumu.

5. Atsevišķs aspekts ir lielas daļas sabiedrības negatīvā attieksme pret šo memoriālu demontāžu. Likuma realizācija apdraud Latvijas iekšējo drošību un veicina neiecietību un savstarpējā naida kurināšanu.

Ar Likumprojekta pieņemšanu tiks atcelts pienākums veikt memoriālo būvju demontāžu un iznīcināšanu, kas novērsīs budžeta līdzekļu izšķērdēšanu, stabilizēs sabiedrisko drošību, pasargās objektus ar māksliniecisko vērtību no iznīcināšanas, kā arī nodrošinās Latvijas Republikas starptautisko saistību izpildi.

2) Kāda var būt likumprojekta ietekme uz sabiedrības un tautsaimniecības attīstību?

Likumprojekts veicinās sabiedrības saliedētību un savstarpējās cieņas nostiprināšanu, novērsīs draudus valsts iekšējai un ārējai drošībai.

3) Kāda var būt likumprojekta ietekme uz valsts budžetu un pašvaldības budžetiem?

Likumprojekts ļaus saglabāt valsts un pašvaldības budžeta līdzekļus un novirzīt tos ekonomiskās krīzes pārvarēšanai un sabiedrības atbalstam, kā arī valsts un pašvaldības ikdienas funkciju izpildei.

4) Kāda var būt likumprojekta ietekme uz spēkā esošo tiesību normu sistēmu?

Likumprojekts novērsīs normu kolīziju, kuru ir radījis likums “Par padomju un nacistisko režīmu slavinošu objektu eksponēšanas aizliegumu un to demontāžu Latvijas Republikas teritorijā”, kā arī palīdzēs izvairīties no Latvijas Republikas starptautisko saistību pārkāpumiem.

5) Kādām Latvijas starptautiskām saistībām atbilst likumprojekts?

Likumprojekts ir saskaņā ar 1994. gada 30. aprīļa Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības vienošanos par Latvijas Republikas teritorijā dzīvojošo Krievijas Federācijas militāro pensionāru un viņu ģimenes locekļu sociālo aizsardzību, kā arī atbilst civilizētajā pasaulē starptautiski pieņemtai praksei.

6) Kādas konsultācijas notikušas, sagatavojot likumprojektu?

Ar likumprojektu tiek atrisināta problēma, kas radīja plašu rezonansi Latvijas sabiedrībā jau vairāku gadu garumā, palielināja spriedzi sabiedrībā un savstarpēju neiecietību.

7) Kā tiks nodrošināta likumprojekta izpilde?

Likumprojekta izpilde tiks nodrošināta saskaņā ar likumos un citos normatīvajos aktos noteikto kārtību un ar esošo valsts un pašvaldību institūciju palīdzību, kuras jau šobrīd veic darbu atceļamā likuma izpildei.